

Aad Vooges o.s.b.

Ervaring en geloof

Vooraf

De ongelooflijke populariteit van De celestijnse belofte geeft aan dat er veel behoefte is aan een vorm van spiritualiteit, die niet gekoppeld is aan het slechte imago dat de christelijke kerken zich in de afgelopen decennia hebben weten te verwerven. Daarmee zijn die kerken niet erg blij, dat spreekt. Zo min als met de wildgroei aan sectes die wat van de ontwortelden uit de eens zo grote kerken handenwrijvend binnenhalen.

Nu kun je passief toekijken hoe zo'n New Age-beweging om je heen af en aan rolt, maar je kunt ook eens vanuit je overtuiging de steen des aanstoots in ogenschouw nemen. In de abdij van Egmond, ook om een andere reden in dit nummer vermeld, deden ze dat dit jaar door een filosoof, een theoloog en een studentenpastor los te laten op Redfields heilsboodschap. En in het zojuist verschenen decembernummer van Benedictijns Tijdschrift vindt men de betogen van genoemd drietal op schrift.

Kierkegaard-kenner H.A. van Munster loopt met kennis van zaken de negen inzichten van Redfield langs, dogmatiekdocent C. van der Kooi concentreert zich vooral op het vierde, vijfde en zesde inzicht en heeft oog voor het verlangen naar levensverklaring, maar steekt niet onder stoelen of banken dat in het alles verklarend systeem van Redfield de absurditeit van het lijden en het kwaad onder de vloermat zijn geveegd. Studentenpastor Henk de Vilder confronteert Redfields spiritualiteit met die van zijn voorbeeld voor het geestelijk leven, Ignatius van Loyola, en loopt ook stuk op Redfields veronachtzaming van het lijden. Voor een helder inzicht in Redfields droomwereld vanuit christelijke hoek een prima trits bijdragen.

Het meest passend binnen dit Godsnummer van Tsjip vonden wij evenwel een persoonlijk stuk naar aanleiding van de Redfield-rage, geschreven door de prior van de abdij Egmond, Aad Vooges, waarin deze schrijft over het wezenlijke verschil tussen ervaringsgeloof en geloofservaring. Een dergelijke bijdrage in dit nummer over mijn, jouw, onze en hun God leek ons heel zinvol. We vroegen dus of we het stuk mochten overnemen. Pater Vooges vond het goed en de redacteur van het Benedictijns Tijdschrift eveneens. Waarvoor dank! WdM

'Een opmerkelijk verschijnsel in het katholieke milieu is de verspreiding van het woord *ervaring*. Het heeft zich opgedrongen in de na-conciliaire tijd van de grote religieuze crises. Goedwillende theologen, catecheten en predikanten pogen het woord te combineren met geloof, en spreken lichtvaardig en retorisch over *geloofservaring*, *Godservaring*; zelfs poogt men het verrijzenisgeloof te verklaren en aannemelijk te maken door een beroep te doen op de "verrijzeniservaring". Ik heb de ervaring dat men zodoende met een magisch woord het geloofsprobleem toedekt. Door het niet door te denken draagt men bij tot de uitholling van het geloof in plaats van een spiritualiteit te ontwerpen die ervaring en geloof integreert. En die integratie is een van de essentiële

componenten van een eigentijdse spiritualiteit.' Aldus Antoon Vergote in *Profielen van een hedendaagse spiritualiteit*.

Het woord ervaring hangt inderdaad in de lucht. Ook bij discussies rond het boek van James Redfield speelt het bewust of onbewust een belangrijke rol. Om die discussie wat aan te scherpen lijkt het mij dienstig om de begrippen *geloofservaring* en *ervaringsgeloof* hiermee in verband te brengen.

Ervaring is een mooi nederlands woord voor *ondervinding* of *beleving*. Daar zit het woord *varen* in, het oude woord voor *gaan*. *Ervaren* betekent: ergens doorheen (*er-*) gaan (*varen*); je moet door veel plaatsen, tijden en gebeurtenissen zijn heengegaan om *ervaren* te heten. Veel mensen verlangen vandaag naar intense ervaringen. Misschien als reactie op de vervlakking in henzelf en om hen heen.

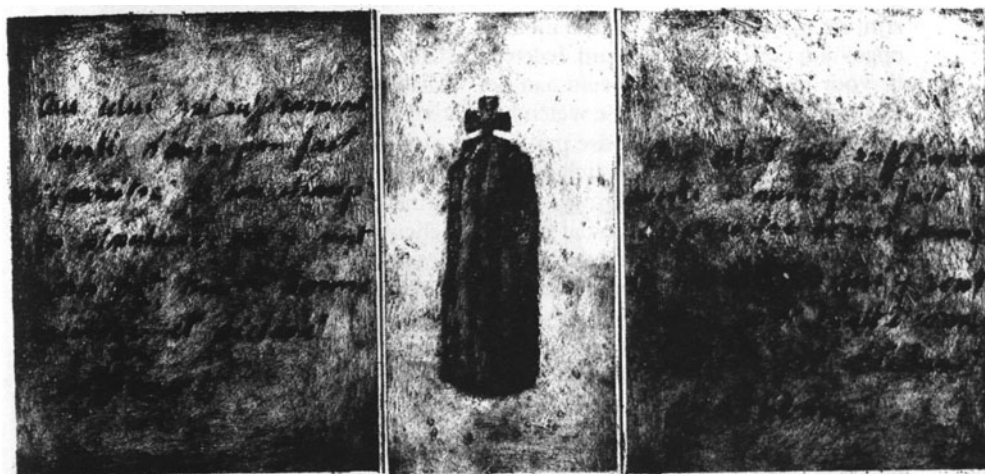
Er zijn veel dagelijkse ondervindingen waar we nauwelijks acht op slaan, maar er zijn ook belevenissen die onuitwisbaar zijn en van beslissend belang. Zulke ervaringen noemen we *top-* of *piekervaringen*. Misschien dat deze, als ze worden beschreven, op anderen niet zoveel indruk maken, maar voor wie ze ondergaan is dat heel anders; ze kunnen een heel leven doorwerken. Iedereen beleeft wel eens zoiets als een topervaring, maar de meesten weten daar niet goed raad mee. Ze hebben die nooit met anderen gedeeld, omdat ze het niet wisten te verwoorden. Toch is het veel nabij en 'gewoner' dan men denkt. Een persoonlijke ervaring: het speelde zich af hier in Egmond.

Ik was een jonge novice van twintig jaar en zat op mijn cel mij voor te bereiden op een les. Ik woonde aan de westkant van het gebouw en op een gegeven moment kijk ik uit het venster over de wei heen en zie daar bij de huizen aan de overkant een vrouw bezig de was op te hangen. Ik kon op die afstand helemaal niet zien wie ze was. De zon scheen en het was heel vreedzaam. En toen gebeurde het. Ik kan het niet beschrijven, ik kan alleen maar zeggen dat het zo'n intensiteit van ervaring was, van bestaan en van zijn, dat ik er een bonzend hart van overhield. Dat is eigenlijk het enige wat ik ervan zeggen kan. Het ging niet om die vrouw, het ging ook niet om wát ik zag, maar dát ik zag, en dat ik bestond en dat alles bestond. Het was een ervaring die mij fascineerde en opwond, en die mijn hart liet bonken.

Jaren later las ik een dagboeknotitie van Eugène Ionesco, waarin ik iets herkende: 'Ik was zeventien jaar. Op een dag wandelde ik door een provinciestad, in de maand juni, 's morgens. Plots kwam de wereld mij voor als verheerlijkt, zó dat een overweldigende vreugde mij aangreep en ik tot mezelf zei: wat er ook gebeurt, nu wéét ik. En ik zal me dat moment altijd blijven herinneren. Ik zal dan ook nooit helemáál wanhopig zijn. Ik kan u niet vertellen wat het was, omdat het echt niet te vertellen is. Er was zoiets als een verandering in de aanblik van de stad zelf, van de wereld, van de mensen. De hemel leek me dichterbij, bijna tastbaar. Het enige wat ik kan zeggen is: intensiteit, aanwezigheid, licht. Met die woorden kan men het min of meer weergeven. Maar een definitie is niet mogelijk.'

Waarom ik dit vertel? Omdat dit soort ervaringen voor mensen ook een uitgangspunt is voor religiositeit. Het zijn dingen die voorvallen, dingen die

je overvallen, die je toevallen. Die dingen komen van 'de andere kant'. Je bent er helemaal niet op bedacht. Je bent er niet op uit, je legt je er ook niet op toe. Ze gebeuren gewoon. Zo'n ervaring *máák* je niet. Je bent *passief*, dat is kenmerkend. Het zijn dingen die ons overkomen, en die ons onweersprekelijk overtuigen dat dit bestaan verder reikt dan het hier en nu. En het staat voor je vast dat je iets ontvangt wat heel belangrijk is voor de rest van je leven. Op een bepaalde manier werken die dingen door in je verder bestaan. Ze geven er richting aan, want je laat je erdoor gezeggen.

Loïc Le Groumellec, *Sans titre*, 1990, 60 x 125 cm

Redfield spreekt niet van *ervaringen*, maar van *inzichten*. Ik denk dat hij hetzelfde bedoelt, maar met het woord *inzicht* legt hij nadruk op het intuïtieve, op het plotselingen van de verkregen onberedeneerde kennis, een weten, zoals Ionesco het uitdrukte.

Ook bij Redfield is de passiviteit typerend. Hij schrijft bij zijn boek weliswaar een werkboek om dergelijke ervaringen te begunstigen, maar hij kan daarmee niet méér doen dan een dispositie scheppen. Ook monniken scheppen een dispositie door hun contemplatief levenskader. Maar dat betekent niet dat dergelijke ervaringen worden veroverd.

Zulke intense ervaringen hebben invloed op onze levensweg. Dat is in het boek van Redfield heel sterk. Je zou bij hem kunnen spreken van een *ervaringsgeloof*. Ervaringsgeloof berust uitsluitend op de subjectieve belevenis. De ervaring is dan de aanzet en de maat van de religiositeit, in tegenstelling tot de *geloofservaring* van een christen. Christelijk geloof wortelt in de geloofsverhalen van mensen die in de loop van de geschiedenis diepgaande ervaringen hebben ondergaan. Die verhalen hebben alle met het menselijk bestaan te maken, en met Gods tussenkomst daarin. Het kan gaan over onderdrukking en bevrijding, over diepe nood en onverwachte uitredding; dit kan op persoonlijk vlak hebben gespeeld of collectief. Het zijn altijd verhalen vanuit histori-

sche feiten rond Israël en Jezus van Nazareth. Het zijn verhalen die uitzicht bieden op heil, die hoop geven op grond van Gods nabijheid en steun. De hoofdpersonen in die verhalen doen een ervaring op die hen bevestigt in hun engagement met de Heer, hun God.

Ons zijn die verhalen overgeleverd. Wij groeien ermee op, en wij groeien erin. Telkens als zo'n heilsverhaal verruimend, verlossend, helend werkt, ervaren wij wat we geloven. Dan is er sprake van een *geloofservaring*. De geloofsverhalen blijken betekenis te hebben voor ons eigen leven en mens-zijn. Ze worden op een gegeven moment vanuit ons eigen leven met ervaring opgevuld, persoonlijk gekleurd. Iedere christen zal dit herkennen.

Ik voor mij denk bijvoorbeeld aan het verhaal van de laatste maaltijd die Christus heeft gehouden. We weten hoe dat verhaal is. Het speelt rond brood en wijn. Jezus viert het joodse pascha. Hij doet de zegenbede over brood en beker en zegt: 'Dit is mijn lichaam, dit is mijn bloed'...Dat hebben we als kind te horen gekregen. Wij werden opgenomen in het ritueel. Eerste communie, heette dat. Je voelde dat daar iets gebeurde wat boven ons, mensen, uitgaat en als kind ging je daar in mee, je was er ontvankelijk voor. Je wist dat dit alles met Jezus te maken had. Dat schiep een band tussen Hem en jou als kind. Daar voelde je je in zekere zin ook geborgen bij.

Met zo'n verhaal leef je dan, maar er komt een periode dat je zo'n verhaal en ritus gaat bevragen. Ikzelf heb dat al heel jong beleefd als een soort crisis, waarin ik werd bestormd door allerlei twijfels rond dit onbeduidend stukje brood en dat beetje wijn. Je beseft: daar wordt een enorme plechtigheid van gemaakt en het hoogste wat we in het geloof beleven wordt daarmee verbonden. Ja, daarin zou het verbond tussen God en mens zijn beslag krijgen. Maar is dat allemaal wel waar? Of houden we onszelf voor de gek en voeren we voor onszelf een spel op? Proberen we onszelf niet te overtuigen? Uit zo'n vragenkluw kom je niet meer uit. Je krijgt er nooit een afdoend antwoord op, dat rationeel bevredigt.

Wat er voor mij op een onverwacht moment gebeurde, was dat ik een antwoord kreeg. Het was tijdens de dankzegging na de communie, zoals dat toen heette. Op een gegeven moment diende zich bij mij heel sterk de zekerheid aan: Die waarheid is toch veel groter dan wat jij met je verstand kunt achterhalen of beredeneren! Het was een plotselinge overtuiging. Het was waarheid, niet een waarheid die ik bewijzen kan, maar die zich liet kennen, niet met mijn logisch verstand maar wel als een *gegeven* dat zich diep in mijn bewust-zijn prentte. Ik heb dat beleefd als een genade die mij hielp groeien naar een volwassen eucharistiebeleving, waarbij ik mij met anderen weet opgenomen in het geheim van Christus' dood en verrijzenis om met Hem in eenheid van de Heilige Geest dank te brengen aan de Vader.

Wat mij overkwam tijdens die dankzegging, zou je een geloofservaring kunnen noemen. Ook dit was iets wat je niet uit je zelf opbouwt, geen redenering die uitmondt in een conclusie: 'Nu zie ik het in.' Het was eerder iets wat je wordt aangezegd, maar dan zó dat je met heel je hart je daaraan kunt overgeven. In dit geval ging het over de eucharistie, maar het kan natuurlijk gaan over elke andere belevenis die samenhangt met de geloofsboodschap.

Het geloof is uit het gehoor, zegt Paulus. We krijgen een boodschap, maar die moet zich nog helemaal in ons incarneren, die moet vlees en bloed van ons worden. We kunnen de prediking wel beamen, maar ze is dan nog niet van meet af aan eigen gemaakt. Ze moet niet alleen met het verstand worden opgenomen, maar met heel je persoon eigen gemaakt. Zolang dat niet is gebeurd, is er van geloofservaring nog geen sprake. Maar heb je het gevoel dat je steeds meer ingroeit in die geloofswerkelijkheid, dan voltrekt zich een soort eenwording met de werkelijkheid van God in Christus, onder leiding van de Heilige Geest.

Kenmerkend voor de geloofservaring is dat het geloofsverhaal altijd groter is dan onze ervaring. De ervaring bevestigt ons in onze overgave aan God, die zijn Naam op ons leven legt: 'Ik ben met jullie.' Hij hecht Zich aan ons leven door het geloofsverhaal als het ware te actualiseren en opnieuw tot gelding te brengen. Het typerende van de geloofservaring is dat ze altijd terugkoppelt op het Grote verhaal, waardoor het subjectieve geloof wordt getest en genormeerd. De ervaringen waardoor Redfields hoofdpersoon zich laat leiden, kennen niet deze terugkoppeling op een verhaal waardoor het ervarene zou worden genormeerd. Zijn ervaringen zijn weliswaar van transcendente aard, maar het zijn geen geloofservaringen te noemen. Het 'geloof' waardoor Redfields figuur zich laat leiden is het best een ervaringsgeloof te noemen.

Geloofservaring en ervaringsgeloof berusten beide op een belevenis die men ondergaat, passief dus. Niettemin verschillen ze hemelsbreed, want de mens van het ervaringsgeloof lijkt zichzelf te beleven als het centrum van de werkelijkheid en van het gebeuren dat hem overvalt, terwijl de geloofswerkelijkheid zich aan de christen aandient als iets wat groter is dan hijzelf: hij mag er slechts iets van ontvangen of meemaken. De gelovige stelt zichzelf onder gehoorzaamheid aan een geloofsverhaal. Het verhaal uit de traditie heeft voor hem gezag en hij wordt hierin bevestigd door zijn ervaring hier en nu. Het geeft hem grond onder de voeten, maar wordt door zijn subjectieve belevenis niet uitgeput. Daarom heb ik als gelovige de geloofservaring en de bijbelinterpretatie nodig van generaties vóór mij om daaraan mijn subjectieve ervaring te toetsen. In die zin zegt Paulus: het geloof is uit het gehoor. Het ervaringsgeloof is uit zijn aard individualiserend, terwijl de geloofservaring door de terugkoppeling op de bijbelverhalen geloofsgemeenschap zoekt en sticht.

Ik sluit graag, zoals ik begonnen ben, met een citaat van Antoon Vergote: 'Waar het op aankomt, is dat de ervaring zich verruimt tot geloof en dat geloof de ervaring bevrijdt uit haar enge subjectivisme.'

Benedictijns Tijdschrift voor evangelische bezinning. Adres redactie en administratie: Sint-Adelbertabdij Egmond-Binnen (tel. 072 506 14 15). Gewoon jaarabonnement voor vier afleveringen f 17, 50 of 320BF, steunabonnement f 25, - of 500 BF.

Antoon Vergote, *Profielen van een hedendaagse spiritualiteit*. Radboudstichting, Vught 1985.

James Redfield, *De celestijnse belofte*. Vert. door Jaap van Spanje. De Boekenij, Amsterdam 1996.
